

Tomislav Romić
Mislav Papec
Igor Sedlanić

TJELESNI ODGOJ KAO FUNDAMENTALNO PODRUČJE TEORIJE ODGOJA - GRANE PEDAGOGIJE

1. UVOD

Nikada se kao danas nije manje govorilo o odgoju na uštrb psiholoških, socioloških i inih teoretiziranja i opisivanja negativnih događanja s prizvukom apokaliptičnih scenarija ukoliko se trendovi ne zaustave. Ta pojava obezvređivanja odgojne djelatnosti kao poziva njenom perfidnom marginalizacijom nije ništa novo. Ideologizirano društvo, manipulirano od strane kvaziznanstvene i multimedijske oligarhije više nije potrebno plašiti realnom prijetnjom, na djelu su manipulacija i autocenzura kao završni stadij dehumanizacije čovjeka. Tu odgoju kao praktičnoj djelatnosti s naglaskom na vrednote nema mjesta. Ono što je stup jednoga društva tako postaje relativizirano pokušajima da se odgoj zakonski posreduje što je nemoguće jer je odgojni čin **slobodan** odnos između osoba koji se ničim posredovati ne može. Cilj rada jest kritički iznijeti stav utemeljen na osobnoj refleksiji i iskustvu potkrijepljen navodima iz područja pedagogije, filozofske antropologije, antropološke medicine i hagioterapije (koliko je to moguće s obzirom na zadani okvir) koja bacaju novo svjetlo na ljudski život, a samim time nude praktična rješenja na odgojnom području.

2. ČOVJEK I ODGOJ

Nemalo sam bio iznenađen izjavom jednoga sveučilišnog profesora: „pedagogija nije ništa drugo nego primijenjena psihologija“.

Proučavajući literaturu iz područja pedagogije shvatio sam da to nisu zasebni verbalni ekscesi nego stvarno prisutna tendencija obezvređivanja odgoja, pedagoške znanosti, njenog znanstvenog digniteta i samostalnosti. Kako navodi Ante Vukasović *poticaji za te stavove su različiti, ali oni ponajčešće izražavaju težnju za proširivanje graničnih disciplina na pedagoško područje* (Ante Vukasović, 1991). Pokušajmo razriješiti nesporazum, obraniti odgoj kao predmet pedagogije koristeći filozofsko antropološki pristup.

Psihički procesi i ponašanje predmet su psihologije i jesu nedjeljivo vezani za odgojni proces. *Ali psihološka razina nije posljednja interpretacijska instanca, jer je samo međurazina* (Tomislav Ivančić, 2008a). Ona zapravo na neki način posreduje u

komunikaciji „ja“ s drugim „ti“ i prirodom. Prema rječniku stranih riječi psihijatrija kao medicinsko-psihološka znanstvena disciplina bavi se proučavanjem, liječenjem i sprečavanjem psihičkih bolesti (Anić, Goldstein, 1999). Dakle liječiti, proučavati *psihičku dušu čovjeka* svakako, ali postavimo si pitanje: **dali je moguće odgajati psihu?** Za potrebe odgovora naznačimo najprije čovjeka.

Čovjek nije organ, ni tijelo, ni duh, on nije emocija, ni društvo, nego osoba, smisleno jedinstvo i strukturna cjelina u pluralitetu dimenzija (Tomislav Ivančić, 2008b).

Ako smo prethodno naveli psihička duša čovjeka, jasno je da se ne radi o cijelom čovjeku nego o nečemu što on ima.

Dakle, *čovjek ima psihu, ali on nije psiha* (Tomislav Ivančić, 2008b). Iz toga možemo zaključiti: ako čovjek nešto ima, posjeduje, onda to jasno implicira neslobodu onoga što osoba ima, dakle to je u posjedu osobe i osoba je ona koja ima slobodu odluke, upravljanja, raspolaganja.

Predmet odgoja je čovjek u svojoj ukupnosti, dok bi predmet psihologije bio ono što čovjek ima – psiha, uz mali dodatak u obliku pitanja: nisu li zakonitosti uvjetovanog učenja proučavane na životinjama kao i mnogi drugi fenomeni iz područja psihologije? Stoga zaključujemo, kada psihologija kaže osoba ona misli na psihičke procese i ponašanje osobe, čovjeka, ali to još nije cijeli čovjek nego dio nedjeljiv od cjeline.

Bitno je ovako započeti. Ispada jasno da se **čovjeka odgaja** kako bi mogao raspolagati sa sobom i onime što ima. Time smo vratili primat čovjeku, kako smo ga prethodno odredili, i njegovom odgoju.

3. TJELESNI ODGOJ KAO TEMELJNO ODGOJNO PODRUČJE

3.1. Povijesni pregled

Povijesno gledano prve refleksije o odgoju pojavile su se u antičkoj poeziji, da bi zatim u okviru antičke filozofije i njenih najpoznatijih predstavnika Sokrata, Platona i Aristotela dobile svoje prve teorijske okvire. U razdoblju srednjeg vijeka odgojna misao prisutna je u djelima filozofa skolastika, da bi u razdoblju humanizma i renesanse brojni mislitelji svojim teorijama doprinijeli razvoju odgojne misli, ali i odgojne prakse. Mnoga su imena nezaobilazna, ali ograničimo se za potrebe ovoga rada na J. Locke-a koji naglašava tjelesni, intelektualni i moralni odgoj, a svojom teorijom empirizma ističe da društvena sredina i odgoj imaju najvažnije značenje u razvitku čovjeka. Za nas je bitan kao prvi koji je detaljno razradio teoriju tjelesnog odgoja. Konačno pedagogija kao znanost dobiva svoju autonomiju s I. Kantom i njegovim učenikom Fridrichom Herbartom koji je u svom djelu Opća pedagogija

izvedena iz odgojne svrhe obrazložio predmet i strukturu pedagojske znanosti. Opširnije o ovome može se naći u knjizi Ante Vukasovića: Pedagogija (vidi literatura).

3.2. Određenje tjelesnog odgoja u širem smislu

Nakon kratkog povijesnog pregleda pokušajmo ukratko definirati tjelesni odgoj kao područje odgoja i ono što u svojoj biti predstavlja. Odgoj smo odredili, ali ostaje pitanje fenomena tijela antropološki gledano. Iz određenja čovjeka jasno je da se čovjek ne može odvojeno promatrati, jer je cjelina i čim izolirate dio izgubili ste čovjeka-cjelinu. Rekli smo, samo se čovjeka može odgajati, ali je istina i da **bez tijela zapravo nema čovjeka** (Tomislav Ivančić, 2007), sve što čovjek radi nekako se utiskuje preko tijela, misao preko mozga (koji je dio tijela) utiskujemo rukom na papir, ili priopćavamo drugima preko tijela tj. preko govornih organa riječima, slikar svoju sliku rukom utiskuje na platno, kipar rukama oblikuje kamen u skladu s nadahnućem, s drugima komuniciramo preko tijela, rukujemo se, grlimo, igramo sportske igre. Sve što činimo ne možemo činiti bez tijela. *Bez tijela ne postoji iskustvo čovjeka jer čovjek ne doživljava iskustvo samo kao duh ili duša nego zajedno s tijelom* (Tomislav Ivančić, 2007).

Dakle, možemo zaključiti: kao što bez psihe nema čovjeka tako ni bez tijela nema čovjeka i njegovih genijalnih dijela, ali ta psiha i to tijelo jesu čovjekovi upravo onoliko koliko ih osoba oživljava svojom slobodnom voljom, svojim talentom, svojim sposobnostima i onda osoba postaje cjelina – sve što jest i sve što ima postaje jedno. Sve što je humano, kulturno odražava se preko tijela, i obrnuto, možemo imati čovjeka koji ima lijepo i zdravo tijelo a da je nemoralan, nekulturan. To bi značilo da nije *smisljena cjelina* – ima lijepo tijelo, ali nije moralan. Dakle, čovjek sebe itekako oblikuje upravo preko svojih dobrih ili loših odluka koje ponavljane stvaraju dobre ili loše navike. Ukoliko prihvatimo da čovjek raspolaže svojom psihofizičkom razinom, onda postoji mjesto s kojega čovjek gospodari sam sa sobom, u kojemu je svega **svijestan, slobodan**. Ovdje treba razlikovati dvije stvari, prvo čovjek je slobodan odlučiti se, a drugo *čovjek je ograničen u svojoj spoznaji, ali neograničen u svojim spoznajnim mogućnostima* (Tomislav Ivančić, 2008b). Bez navedenoga poznavanja određenja slobode ne možemo razumjeti odgojni čin, a posljedično niti dostignuća velikana poput Tesle, Einsteina, Ivana Pavla II., Kostelića, Petrovića... Čovjek se u toj slobodi odlučuje za dobro ili loše, za uspjeh unatoč okolnostima. Psiha se, očito je, ne može odlučiti za ništa, tijelo i psiha uče uvjetovano (to je psihologija dokazala na životinjama) i uče neselektivno, što bi po meni značilo lišeni morala (jer moral podrazumjeva *svijest* o tome što je dobro a što loše, dakle podrazumjeva slobodu), lišeni onoga što Aristotel postavlja kao odgojni ideal – **MUDROST. Trebaju nam mudri odgajatelji u obiteljima i školama, a ne autoriteti položaja bez pokrića. Trebaju nam oni koji, između ostalog, poznaju čovjeka u njegovoj biti.** Zaključio

bih: *svaki čovjek je original, jedinstveno biće i ne postoje dva ista čovjeka, prema tome osobnost mora prožeti tijelo (koje uči uvjetovano i neselektivno) da bi ono postalo originalno tijelo ne samo po izgledu nego i osobnosti.* Ako to nije tako čovjek, kao *smisljeno jedinstvo* svih svojih dimenzija, biva razdijeljen. U tom slučaju ovisnost je logična posljedica. Dakako, očito je da i osoba kao središte može biti ranjena upravo ako se odluči za nemoralno (jer ona kako smo rekli ima slobodu odluke), za samo psihofizičku razinu (sjetimo se da to *nije posljednja instanca*), za imati *umjesto za biti*. Iz svega se nameće zaključak: **odgoj i odgojno okruženje su presudni za uspjeh čovjeka.**

U skladu s prethodno navedenim, očito da je danas sve više ljudi ovisnih o vježbanju, a nepredviđeni prekidi izazivaju u čovjeku negativne osjećaje. Tako šizofrenu situaciju hrani iskrivljena medijska prezentacija ljepote i zdravlja. To obilato koristi tzv. industrija ljepote i zdravlja potpomognuta kvaziznanošću koja umjesto da oslobodi još više zarobljava čovjeka u ime profita. Nije ni čudo što se u nas zadnjih godina, a u svijetu puno ranije, pojavljuju društvene zvijezde kao simboli i promicatelji zdravog načina života koji se svodi samo na sintagmu <vježbati i zdravo jesti>. Pitam se što će čovjek s tim somatskim zdravljem, imamo puno zdravih ljudi koji su totalno neproduktivni i nekreativni, a sve svoje snage troše na to da se zdravo hrane i vježbaju, a nerijetko ni to. Treba nam s koncepta <važnost tjelesnog vježbanja> prijeći na koncept <**važnost rada i kreativnosti**>. Ta slika utječe na školu i percepciju nastavnog predmeta, ali molim vas, nemojte zaboraviti da se govori o tjelesnom odgoju u širem smislu riječi, kako ontološki tako i predmetno. **Za mene je tjelesni odgoj i vrhunski sport i bavljenje sportom u slobodno vrijeme i svaka druga aktivnost čovjeka koja simbolički svjedoči o tjelesnom i svakom drugom naporu koji je potrebno uložiti da bi se uspjelo u životu, da bi se postalo čovjekom.** Tjelesni odgoj kao nastavni predmet jest najvažniji, samim time što svi ljudi veliki dio života provedu i provode u školi, ali nije jedini.

Problem tjelesnog odgoja i njegove marginalizacije jest upravo svođenje odgajatelja na razinu društvene zvijezde koja je tu da **održava fizičku spremu, „skida kile“, koja puno zna o metodama vježbanja ali malo o čovjeku.** Radi se o nerazumijevanju smisla tjelesnog odgoja i njegove širine. To približavanje medicinskom pristupu nije ništa loše pod uvjetom da se u vidu ima bitna distinkcija između odgoja i somatske medicine u smislu cjeline i dijela. Davati važnost kineziologiji njenim približavanjem medicini znači izgubiti širinu odgojne komponente, ako je kineziologija uopće ima, i svesti tjelesni odgoj na somatsku komponentu zdravlja povećanjem kapaciteta metaboličkih parametara. Međutim oni koji su skloni ovakvom znanstvenom putu kineziologije zaboravljaju jedan bitan moment: u javnom sektoru postoje ljudi koji odgajaju djecu za opće dobro društva i time su izjednačeni u svojoj bitnosti s medicinom koja liječi za opće dobro. Ne mora se imati kompleks manje vrijednosti s

obzirom na zapravo veću važnost odgoja u smislu „bolje spriječiti nego liječiti“ – na ovome području ukoliko ga zanemarimo mogu nastati problemi koji se neće ticati samo medicine – simptomatski da, ali uzročno problemi će obuhvatiti čovjekovu bit. U tom smislu čine mi se bitnim dva negativna trenda koja definiram kao: ***opća relativizacija i stalno prilagođavanje trendovima („zumba sindrom“)***. Pokušajmo ih ukratko obrazložiti: da bi neka znanost izdržala hiperprodukciju (relativizacija) novih metoda i sadržaja („zumba sindrom“) mora imati duboke ontološke korijene. U protivnome, ostat će samo ruševina, Andrićevski kazano stup koji ne služi ničemu osim da puca na mrazu i gori na žegi, i onako polomljen i sam kazuje slavu koje više nema. U svjetlu toga postavlja se pitanje određenja tjelesnog odgoja kao temeljnog odgojnog područja. Ovdje se misli na šire značenje od nastavnog predmeta.

Pedagogija će reći da je tjelesni odgoj temeljno odgojno područje jer je u funkciji očuvanja zdravlja, a zdravlje je jedna od temeljnih vrijednosti u životu čovjeka. Ono je osnova i opći uvjet života (Ante Vukasović, 1991). Reklo bi se kud ćeš većeg značenja od ovoga, ali opet se pitam zar je to sve? Naime ovdje smo zdravlje spustili samo na somatsku komponentu. Sigurno je da su namjere plemenite, ali nisu do kraja razrađene pa stoga i nije čudo da u praksi imamo de fakto degradaciju tjelesnog odgoja. Drugi problem javlja se kada definiramo odnose između pojedinih odgojnih područja. Kaže se dalje da *tjelesni odgoj istovremeno potpomaže razvitak intelektualnih i radnih sposobnosti, moralnih i estetskih svojstava, izgrađivanje voljnih osobina, crta ličnosti i karaktera* (Ante Vukasović, 1991). Ali nešto što je označeno kao temeljno ne može potpomagati jer onda nije temeljno nego pomoćno. To bi istovremeno bilo naznačavanje njegove važnosti, ali istovremeno i njegova degradacija. ***Je li tjelesni odgoj samo u funkciji servisa ostalim odgojnim područjima?*** Ne možemo to dopustiti. Vratimo tjelesnom odgoju njegovo dostojanstvo, njegovu temeljnost: on u svojoj biti naglašava cjelinu, on jest temeljni zato što je istovremeno i intelektualni i moralni i estetski i radni odgoj, on je uvjet bez kojega je nemoguća realizacija ostalih područja odgoja, ali ne samo u smislu somatskoga zdravlja nego još važnije, u smislu tijela bez kojega nema čovjeka, tj. onoga što bi on u odgojnom smislu trebao biti.

4. ZAKLJUČAK

Tjelesni odgoj jest odgoj za rad i kreativnost te kao jedno od pet temeljnih odgojnih područja (uz moralni, intelektualni, estetski i radni odgoj) ukoliko ga odgajatelj, profesor, učitelj, trener, roditelj interpretira i provodi u skladu s onim što on po svom ontološkom habitusu jest, može zajedno s ostalim odgojnim područjima djelovati upravo *ljekovito* na sve aspekte čovjekova života.

5. LITERATURA

1. Vukasović A. (1991) Pedagogija, „Zagreb“, Zagreb.
2. Ivančić, T. (2007) Dijagnoza duše i hagioterapija. Zagreb: Teovizija.
3. Ivančić, T. (2008a). Hagioterapija. U: Zbornik simpozija „PSIHOTERAPIJA - škole i pravci u Hrvatskoj danas“ (Prir. Jukić V., Pisk Z., Medicinska naklada i psihijatrijska bolnica Vrapče, Zagreb 2008, str. 125-135)
4. Anić, V., Goldstein, I. (1999) Rječnik stranih riječi. Zagreb: Novi liber.
5. Ivančić, T. (2008b) Agresivnost i povjerenje. Zagreb: Teovizija.